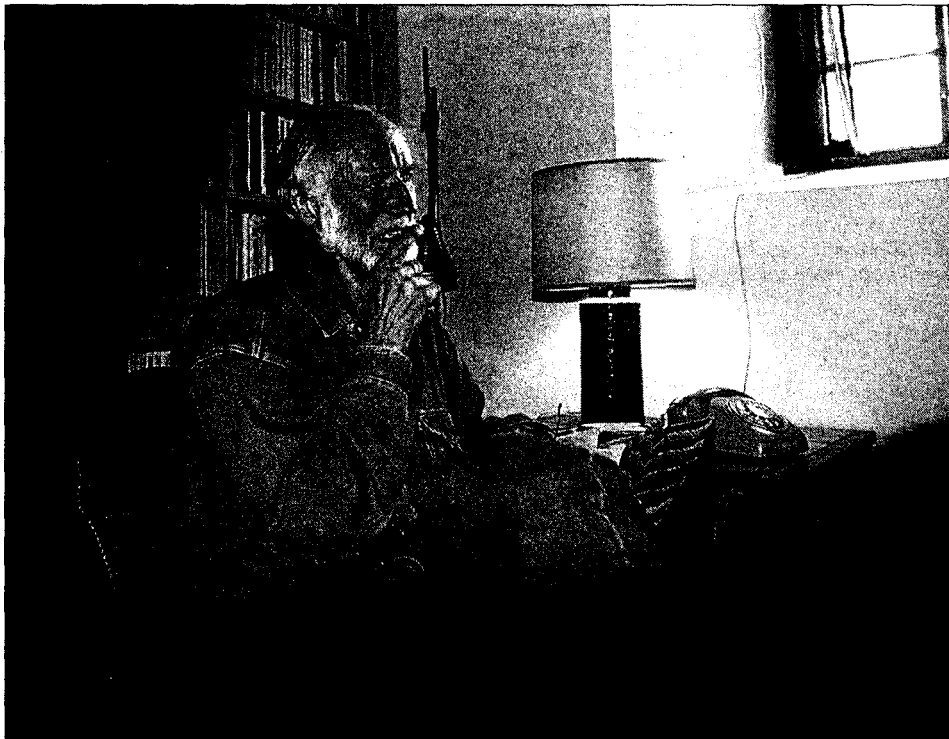

TROMSØ: – Det blir store riper i lakken på Hjemmefronten, derfor har ingen skrevet dette før. Jeg føler lettelse nå, det har vært et mareritt de siste 10-12 månedene med alle utsettelsene. Mens det tidligere var fullt le-

galt å være kritisk til landssvikoppgjøret, blir man i -90-åra slått i hartkorn med gammelnazistene – blir beskyldt for å løpe nazistenes ærend. Mens andre land åpner sine arkiv, stenger vi våre. Riksarkivet stengte de i -95.

– Det er så mange groteske enkeltsaker, sier forfatteren Kjell Fjørtoft. At over 37.000 saker ble henlagt, mener han beviser at hele landssvikoppgjøret gikk over stokk og stein.

Stygge riper for seierherrene

Ellen Pollestad og Eivind Davis (foto)

Forfatteren Kjell Fjørtoft gjør det klinkende klart at han ikke hadde kunnet skrive den nye boka om landssvikoppgjøret – ei heller sine foregående bøker – om han ikke tidligere hadde hatt adgang til Riksarkivet.

Skandale

Jeg gikk ut og inn av Riksarkivet inntil det ble stengt i 1995. Nå får ingen lenger adgang til papirene. Man preserverer den historien som er skrevet for at den ikke skal endres. Det har skjedd etter forslag fra Riksarkivaren. Boka til Hans Fredrik Dahl kunne ikke ha vært skrevet uten adgang, og ikke mine tidligere seks bøker. Nå har de hindret andre i å få innsyn. Det er rett og slett en skandale.

– Du skriver om grov mishandling av NS-folk i norske fangeleirer etter krigen – om likvidasjoner...
– Egil Ulateig og jeg har hver for oss kommet til samme antall – om lag 200 personer som ble «likvidert». Men sammenlikner vi navnene, har vi ikke de samme navnene. Stryker vi de vi har felles, blir nok bildet verre – nærmere 300. Man unnlot å skjelle mellom likvidasjoner, mord, drap, vinningsforbrytelser. Man kan bare konstatere at det har skjedd.

Barn ble henrettet

– Som med en tysk offiser og hans kone som ble drept i Oslos øvre bydel. Så finner man deres to barn i skapet med overskårede struper. Det kan man ikke kalle likvidering; det finnes flere slike eksempler. I Nordmarka ble en norsk kvinne med forhold til en tysker, voldtatt og drept. Gravd ned i snøen sammen med ungen sin. Ungen har de knust hodet på.

– Det som er beordrede likvidasjoner er en helt annen sak, men det har man ingen oversikt over i dag. Derfor er det et helt uoversiktlig bilde. Det jeg er mest forbauset over å se, er hvordan man i de forskjellige fangeleirer trakasserte på så mange måter. I Tromsø – på Sydspissen – kommanderte man folk ut på natta. De ble stilt opp og fikk geværøpet mot seg. Så – i siste øy-

eblikk – utsatt til neste dag. Fingerte likvidasjoner. Det er intet å være stolt av. Jeg skjønner at ingen har skrevet om det. Det blir store riper i lakken på oss som seierherrene.

Mange bestialiteter – mange groteske historier. Kjell Fjørtoft nevner fangen i Tromsø som ble tvunget til å ligge i tysk likkiste i 32 døgn – til det ble oppdaget. Han har bilde av fangen, der han står og rer opp i likkista. I rettssaken nedla aktor påstand om 3,5 års fengsel, men dommen ble på seks måneder betinget...

– Tromsø-dommen dannet presedens. Nordlys hadde et stort oppslag fra rettssaken som foregikk i bystresalen. Det er så mange groteske historier. Flere står omtalt i stortingsmelding nr. 62 fra 1950 – den har jeg finlest fra perm til perm.

Tortur

Politisoldater utdannet i Sverige, bemerkte Fjørtoft om fangevokterne som begikk så mange misligheter. De drev tortur rett og slett, poengterte han. De er ikke omtalt ved fullt navn – kun sine initialer.

– Komisk – at det er de som skal beskyttes. Det var forlagets juridiske konsulent som anbefalte det. Men på hjemstedet vil man vite hvem de er. En kvinne ble voldtatt av fangevokteren i sin fengselscelle. Menn måtte grave opp lik av henrettede. Nordmenn flest vil ikke være ved det. Det var tross alt 250.000 som arbeidet på tyske anlegg.

– Kirken var ikke bedre enn andre. NS-folks graver skulle slettes. De kunne ikke være i samme jord – der det befant seg «gode nordmenn» i nærheten.

Konsulenter og kilder

– Du har hatt hele sju konsulenter på boka?
– Ingenting er sløyfet. Boka er blitt sterkere med alle konsulentene, og jeg har etter hvert fått erfaring med å bruke konsulenter. Den historiske konsulenten har vært inne i bildet to ganger. Egil Ulateig og jeg skriver nok så forskjellig. Han har ingen kildeanvisninger – jeg har 106. Skal man legge seg ut med historikere, må man ha kilder.

– Hva er mest kontroversielt med boka?

– Helheten. Jeg har prøvd å analysere hva slags oppgjør vi hadde. Jeg har aldri kjent meg så tom. Det har tatt ti år å gå gjennom dette stoffet. Leserene må holde seg til fakta; det nytter ikke å si at dette ikke har skjedd. Men jeg beundrer Gyldendal som har tort å ta stoffet, bemerkte Fjørtoft uten å ha glemt verken konsulentene eller alle utsettelsene. EP

Åpen linje

Han legger ikke skjul på at det har vært mange påkjenninger undervegs. Folk har ringt ham natt og dag. – En påkjenning å måtte ha åpen linje til folk. Til tidligere NS-medlemmer, tidligere dømte landssvikere og frontkjemper. Nå er i hvert fall det over. Nå får jeg fred – i hvert fall fra den siden.

– Det er rart å tenke på at dette har man klart å skjule i 52 år – det vil si skjult er det ikke. Nevnte stortingsmelding finnes – og den er forbausende åpen. Man kritiserte landssvikoppgjøret mens det sto på. Inntil 1963 var det fullt legalt å være kritisk til landssvikoppgjøret. Man kritiserte det summariske rettsoppgjør, hvor folk bare hadde vært medlem. Nesten 38 000 henlagte saker – tallene forteller at det har gått over stokk og stein. Jeg har ennå ikke møtt en eneste advokat som ikke er uhyre kritisk til landssvikoppgjøret.

Nazistenes ærend

– Nå i 90-åra blir man beskyldt for å løpe nazistenes ærend. Direktøren for Hjemmefrontmuseet begynte allerede i november å beskyldte meg for det – å løpe nazistenes ærend, opplyser Fjørtoft, hvis foreldre begge var aktive i Hjemmefronten. Han er lei av beskyldningene, oppgitt over Kulturdepartementets avgjørelse for to år siden om å stenge landssvikarkivet fram til år 2025. – Vi stenger våre arkiv, mens arkivene i Tyskland og England åpnes – det samme er tilfellet i USA.

– Det er en lettelse å ha skrevet denne boka. Men jeg har aldri kjent meg så tom, sier Kjell Fjørtoft. Han frykter det blir bråk – igjen. For øvrig drar han til Hekkingen så snart han bare kan.